

Onderzoek Begraafplaatsen

Maart 2025

**Samen sterk
voor de kerk**

Inhoudsopgave

1. Samenvatting.....	3
2. Inleiding	4
3. Onderzoeksopzet	5
4. Resultaten enquête	6
4.1 De enquête.....	6
4.1.1 Respons	6
4.1.2 De begraafplaatsen en de graven	7
4.1.3 De tarieven	9
4.2 Urnen	12
4.3 Zorgen over het beheer van de begraafplaats	12
4.4 De administratie.....	14
4.5 Reglementen en administratie	16
4.6 Communicatie met rechthebbenden	16
4.7 Het delven en ruimen van graven.....	17
4.8 Het onderhoud van de begraafplaats	17
4.9 De financiële toekomst	18
4.10 Nieuwe ontwikkelingen	18
4.11 Kennis.....	19
4.12 Slotopmerkingen.....	20
5. Analyse BIA-register en VKB-app.....	21
6. De Landelijke Organisatie Begraafplaatsen (de LOB).....	21
7. Het GCBB.....	23
8. Conclusies	24
9. Adviezen en aanbevelingen.....	25
9.1 Administratie	25
9.2 Financieel beheer.....	25
9.3 Tarifiering.....	25
9.4 Advisering	26
9.4.1 Richtlijnen GCBB.....	26
9.4.2 Lidmaatschap LOB	26
9.4.3 Adviescommissie begraafplaatsen	26
9.4.4 Het totaalplaatje	27

9.5	<i>Communicatie en informatie</i>	29
9.5.1	Communicatie naar CvK's/beheerders	29
9.5.2	Communicatie naar rechthebbenden	29
9.6	<i>Organisatie</i>	30
9.6.1	Afstoten of sluiten	30
9.6.2	De (kerkelijke) stichting	30
9.6.3	Samenvoegen	30
9.6.4	Uitbesteden van werkzaamheden	30
9.7	<i>Werkpakket begraafplaats</i>	31
9.8	<i>Nieuwe ontwikkelingen</i>	31

1. Samenvatting

Hoe kunnen kerkelijke gemeenten ondersteund worden in het goed beheren van kerkelijke begraafplaatsen?

Dit is de centrale vraag in het onderzoek dat voor u ligt.

Om een antwoord te vinden op deze vraag is er een enquête uitgezet onder de bijna 400 protestantse kerkelijke gemeenten met een begraafplaats. Daarnaast zijn er diverse gesprekken gevoerd met deskundigen en is er deskresearch gedaan.

De algemene conclusie is dat er bij beheerders van begraafplaatsen veel vragen en zorgen (over de toekomst) leven.

Het onderzoek toont verder aan dat er een zeer grote diversiteit is in de kerkelijke begraafplaatsen op het gebied van (administratief)beheer, onderhoud, tarieven, grootte etc.

Een eensluidend of eenvoudig antwoord op de vraag is daarom moeilijk te geven. Een betere ondersteuning kan voornamelijk gevonden worden in het vereenvoudigen en uniformeren van het beheer. Ook kunnen oplossingen gevonden worden door samen te werken en of uit te besteden. In dit rapport worden een reeks van concrete zaken en stappen benoemd om kerkelijke gemeenten hierin te ondersteunen. VKB Kerkrentmeesters kiest daarin voor een pro-actieve en faciliterende rol naar haar leden.

De kerkelijke begraafplaatsen, of wellicht liever gezegd ‘kerkhoven’, zijn van wezenlijk cultuur- en historisch belang. Samen kunnen we er voor zorgen dat zij goed beheerd en bewaard blijven, maar daarvoor is het wel de hoogste tijd om in actie te komen. Investeren dus en zo min mogelijk sluiten, om met het beleidsplan 2025-2030 van het Landelijk Overleg Begraafplaatsen (LOB) te spreken.

2. Inleiding

Ruim 400 protestantse kerkgemeenten hebben al eeuwenlang eigen begraafplaatsen¹. Het beheer en de administratie dienen uiterst zorgvuldig plaats te vinden. Dit beheer is in de afgelopen decennia steeds complexer geworden door toenemende regelgeving en eisen vanuit de maatschappij. Een beheerder heeft tegenwoordig te maken met de Wet op lijkbezorging, de Inspectie voor veiligheid en gezondheid, milieuwetgeving, de Arbowet en plaatselijke verordeningen.

Tegelijkertijd is er ook onder de vrijwilligers, die het beheer en de administratie van begraafplaatsen uitvoeren, sprake van een krimpende en vergrijzende groep.

Bovenstaande zaken hebben tot gevolg dat het steeds moeilijker wordt kerkelijke begraafplaatsen juist te beheren.

Omdat er weinig tot geen inzicht was in kerkelijke begraafplaatsen en de aard en omvang van de eventuele (toekomstige) problematiek heeft het bestuur van de Vereniging Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB Kerkrentmeesters) een onderzoek hiernaar ingesteld.

De probleemstelling voor dit onderzoek aangaande het beheer van kerkelijke begraafplaatsen luidt dan ook als volgt:

Hoe kunnen kerkelijke gemeenten ondersteund worden in het goed beheren van kerkelijke begraafplaatsen?

Onder 'goed beheren' wordt minimaal verstaan dat er voldaan wordt aan externe wet- en regelgeving en de regels zoals deze binnen de Protestantse Kerk Nederland zijn vastgesteld².

¹ Volgens www.dodenakker.nl zijn er in Nederland [925](#) Protestantse Begraafplaatsen

² Zie hiervoor onder andere deze [richtlijnen](#)

3. Onderzoeksopzet

Het onderzoek is medio oktober 2024 gestart. Allereerst is er zoveel mogelijk informatie verzameld en kennis opgedaan middels een literatuuronderzoek.

Belangrijke bronnen hiervoor waren:

- ♦ Het Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen van VKB Kerkrentmeesters
- ♦ Richtlijn administratie en financieel overzicht gemeenten/diaconieën met een begraafplaats van het GCBB
- ♦ De Landelijke Organisatie van Begraafplaatsen (LOB) en specifiek het rapport ‘De begraafplaats van de toekomst’ en het beleidsplan 2025-2030 ‘Duurzame begraafplaatsen’.
- ♦ Het maandblad ‘De Begraafplaats’
- ♦ De kennisbank van VKB Kerkrentmeesters
- ♦ Consultatie wetsvoorstel bestemming lichamen van overledenen
- ♦ De website www.uitvaart.nl
- ♦ De website www.uitvaartverzekering.nl
- ♦ De website www.dodenakkers.nl
- ♦ De website www.uitvaartverzekering.nl

Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met:

- ♦ Directeur en medewerkers VKB Kerkrentmeesters
- ♦ De leden van de Commissie Kerkelijke Begraafplaatsen van VKB Kerkrentmeesters
- ♦ Het KKA in Drachten
- ♦ HTA/BAM in Utrecht
- ♦ Het CCBB Friesland
- ♦ De heer B. Noppers, (voormalig) lid GCBB en CCBB Utrecht en voorzitter werkgroep begraafplaatsen
- ♦ De RCE, Bureau Funeraire Adviezen (de heer Leon Bok)

In afstemming met directie en collega’s VKB Kerkrentmeesters is er op 10 december 2024 per mail een link naar de enquête gestuurd naar alle kerkelijke gemeenten waarvan bij de VKB bekend was dat zij een begraafplaatse (mede) beheren. Vervolgens is op 11 december in de VKB-App aandacht geschonken aan de enquête en de link er naartoe bijgevoegd. Ook in de VKB-nieuwsbrief #28 is aandacht besteed aan de enquête. Tenslotte is er op 3 januari 2025 een reminder verzonden in de VKB-App. De enquête is uiteindelijk gesloten op 10 januari 2025.

Verder is het BIA (**B**eleids**I**nhoudelijk**A**dvies)-register van de VKB geraadpleegd. Er is gekeken naar de categorie Gebouwen-Begraafplaatsen. Het betreft 118 vragen in de periode 2017-2025, die in de analyse betrokken zijn.

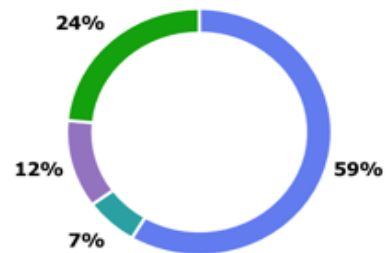
4. Resultaten enquête

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquête weergegeven.

4.1 De enquête

De enquête is 10 december per mail verzonden naar 383 mailadressen. De mail is uiteindelijk door 308 ontvangers geopend.

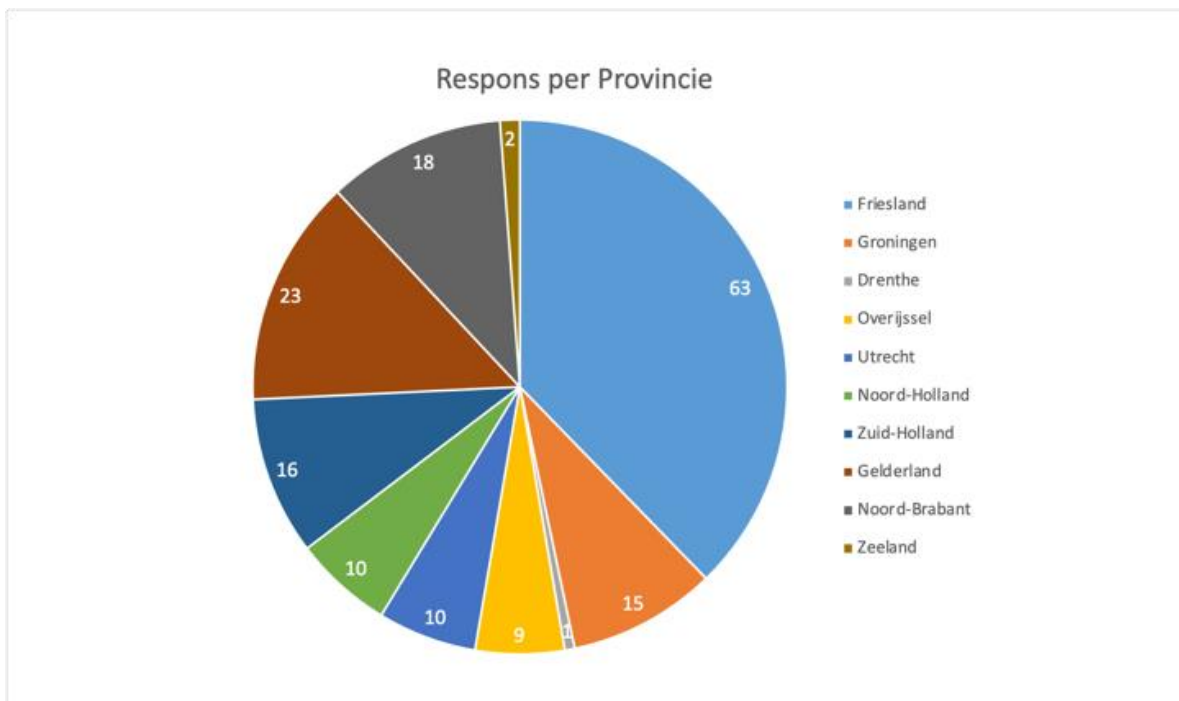
Kerkrentmeester	117
Diaken	0
Ouderling	13
Vrijwilliger	23
Andere	47

4.1.1 Respons

Uiteindelijk is de enquête 168 keer ingevuld. De antwoorden op de vraag 'Wat is uw ambt/functie' is als volgt:

Vaak wordt zowel kerkrentmeester als vrijwilliger of beheerder ingevuld. Bij het antwoord 'Andere' geeft men vaak 'administrateur', 'beheerder' of 'boekhouder' aan.

De respons per Provincie staat weergegeven in onderstaand diagram. De respons komt in procenten per provincie redelijk overeen met de verdeling van alle begraafplaatsen per

provincie. De respons is verhoudingsgewijs hoog in de provincie Friesland (33% van de totale begraafplaatsen en 38% van de totale respons).

Het aantal ingevulde enquêtes is echter niet gelijk aan het aantal begraafplaatsen dat terugkomt in de enquête. Dit blijkt uit onderstaande grafiek. Hier is de vraag gesteld: 'Heeft uw kerkelijke gemeente één of meerdere begraafplaatsen in eigendom/beheer, hetzij zelfstandig of via een stichting?'. Wanneer we voor het antwoord 2-4 een gemiddelde nemen van 2,25 en bij het antwoord 5 of meer het gemiddelde van 5,5 dan gaat het naar schatting om 250 begraafplaatsen die in de resultaten naar voren komen. Dit kan uiteraard de respons per provincie ook een net wat andere uitkomst geven.

Een ander interessant gegeven is of de begraafplaatsen onder de verantwoordelijkheid vallen van het lokale CvK of van een stichting. Dit mede gezien het feit dat er recentelijk regelmatig aan de VKB is gevraagd wat eventuele voor- en nadelen zijn van het oprichten van een Stichting. Het gaat hierbij echter niet alleen om begraafplaatsen maar ook kerkelijke gebouwen. De respondenten geven het volgende aan op de vraag 'Waar is de begraafplaats juridisch 'ondergebracht'? Van de 7 respondenten die aangeven dat er sprake is van een algemene stichting geven 4 aan dat er geen enkele betrokkenheid meer is vanuit de kerk en derhalve zijn er verder geen resultaten meegenomen. Twee respondenten gaven aan 'Anders', maar hebben dit niet verder toegelicht. Op de vervolgvraag of men overweegt over te gaan naar een stichting wordt 18 keer aangegeven dat men dit overweegt.

4.1.2 De begraafplaatsen en de graven

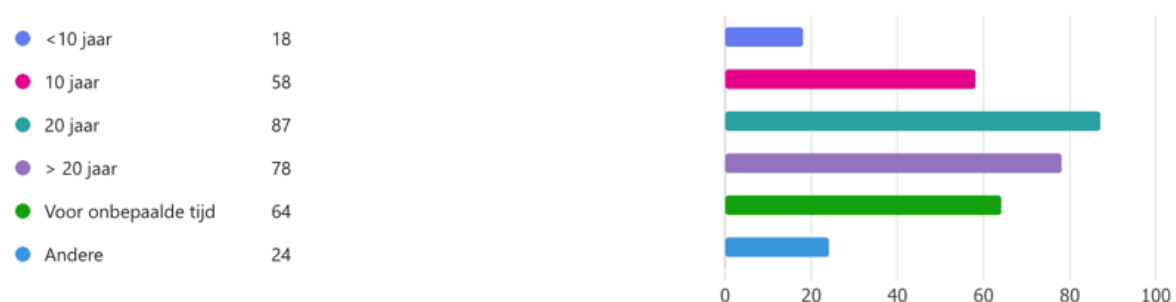
Afgerond 2/3 van de begraafplaatsen bevindt zich direct naast of om een kerk en kan daarmee aangeduid worden als kerkhoven. Vooral in Friesland is er vaak sprake van kerkhoven. In totaal is er in de antwoorden sprake van ruim 150.000 graven met gemiddeld bijna 1.000 graven (bezet en vrij) per respondent. Gaan we uit van de eerder geschatte 250 begraafplaatsen dan is het gemiddelde aantal begraafplaatsen circa 430 per begraafplaats. Het aantal aangegeven graven loopt uiteen van 40 tot ruim 6.000. Als we kijken naar het bezettingspercentage dan is het beeld als volgt:

Over het algemeen kan dus gesteld worden dat er (voldoende) ruimte is op de begraafplaatsen.

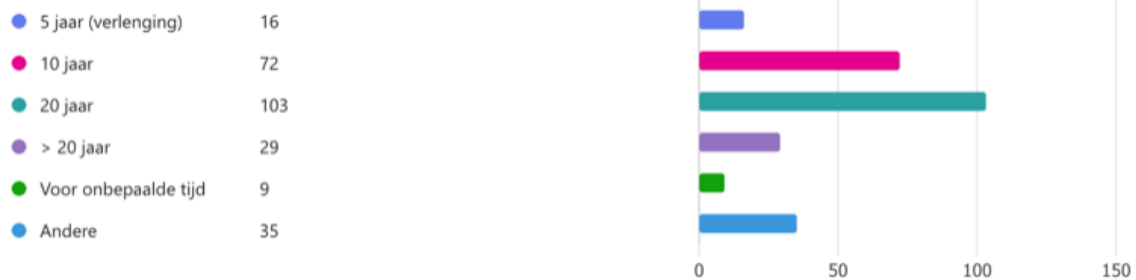
Wanneer we kijken naar het aantal nieuwe graven dat uitgegeven wordt, dan zal deze ruimte er ook blijven. Schatting van het aantal nieuwe graven op basis van de gegevens uit de enquête is 1.500 per jaar; dit is 1% van het totaal aantal graven. Het aantal graven dat vrijvalt per jaar is moeilijk in te schatten op basis van deze enquête, maar zal in ieder geval meer zijn dan 1% (dit zou grafrechten van 100 jaar gemiddeld betekenen). Overigens betekent het vrijvallen van graven (omdat grafrechten zijn verlopen) niet automatisch dat graven ook geruimd worden (zie ook 5.7).

Als gevraagd wordt ‘Welke termijnen van grafrechten zijn er in het verleden uitgegeven (waaronder verlengingen) waarvan de termijn nu nog niet verstreken is?’ is de uitslag als volgt:

Bij andere wordt bijvoorbeeld expliciet 30 jaar genoemd, maar ook tweemaal niet bekend/niet te achterhalen.

Nieuwe uit te geven termijnen van grafrechten geven een iets ander beeld. Opvallend is dat er nog steeds 9 keer het antwoord ‘voor onbepaalde tijd’ wordt gegeven. Meest voorkomend is 10 of 20 jaar met mogelijkheid om te verlengen. Bij andere wordt vaak nog een extra toelichting gegeven. Ook wordt in 1 geval aangegeven dat geen nieuwe grafrechten meer worden uitgegeven.

Opvallend is dat er ook nog 29 keer wordt aangegeven dat er grafrechten voor meer dan 20 jaar worden uitgegeven terwijl in de richtlijn van GCB (zie ook 10.4.1) wordt aangegeven dat de maximumtermijn 20 jaar is (eventueel met een verlenging daaropvolgend).

Wanneer het gaat om het wel of niet ruimen van graven ontstaat er een heel divers beeld.

Bij ‘Andere’ wordt vaak aangegeven dat pas geruimd wordt bij heruitgifte.

Opvallend is dat slechts in 5 gevallen altijd volledig geruimd wordt en daarnaast in 19 gevallen ook altijd, maar dan alleen bovengronds. De vraag waarom er niet (of niet altijd) geruimd wordt is als volgt beantwoord:

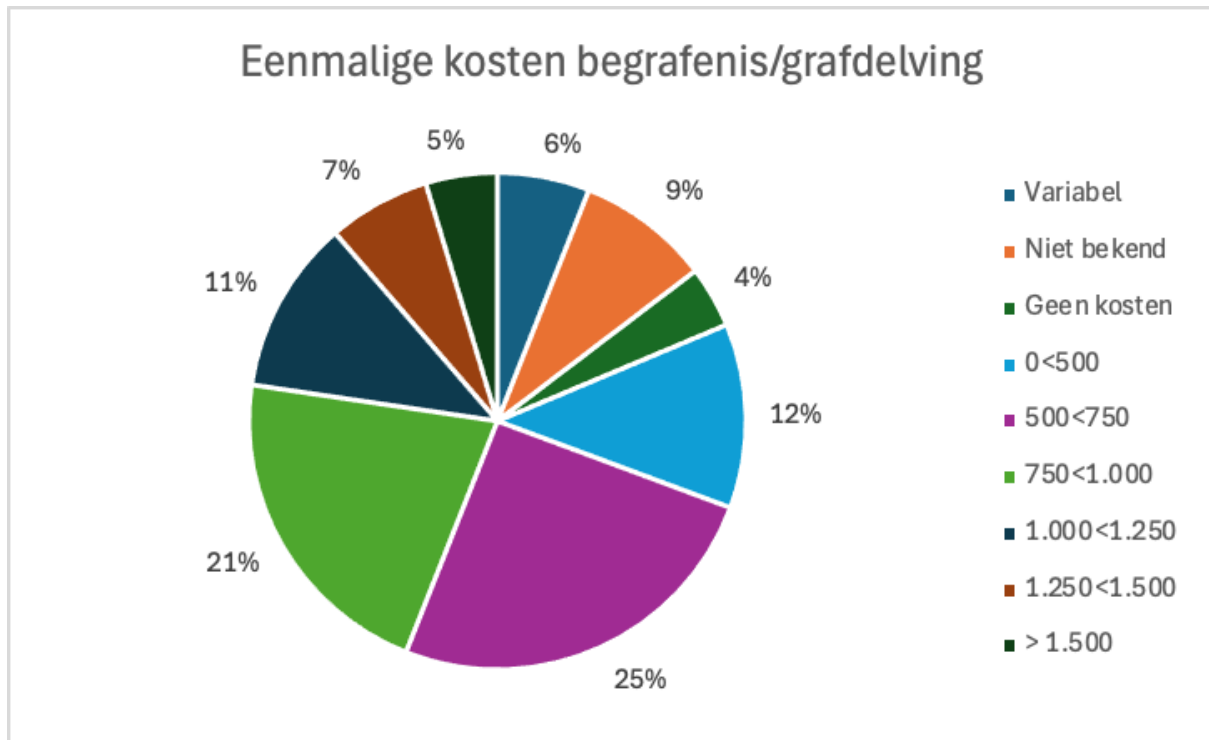

Bij ‘Andere’ wordt vooral aangegeven dat er dan teveel ‘gaten’ vallen of het ‘kaal’ gaat lijken. Daarnaast wordt aangegeven dat het ‘schudden’ van een graf voldoende is. Ook wordt een keer aangegeven dat men niet weet wie de rechthebbende is.

4.1.3 De tarieven

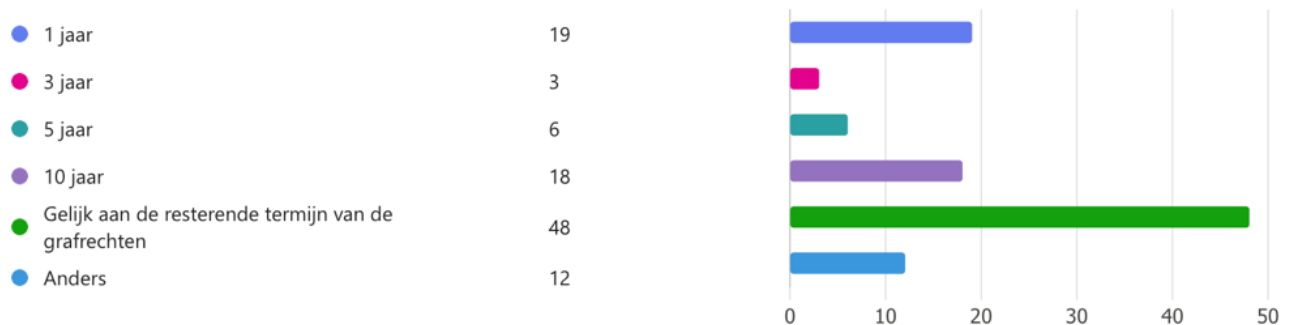
Een belangrijk onderdeel zijn de eenmalige tarieven die worden gerekend voor een begrafenis/het delven van een graf, de grafrechten en de onderhoudskosten.

Allereerst is er gevraagd: ‘Wat is momenteel het eenmalige tarief voor een begrafenis/grafdelving en wanneer is dit tarief voor het laatst aangepast?’. In de meeste gevallen zijn de eenmalige kosten duidelijk. In een aantal gevallen blijkt dat men deze niet berekent of dat deze niet duidelijk zijn. Vaak wordt aangegeven dat men de kosten van hovenier doorberekent en of dat deze kosten via de burgerlijke gemeente lopen. Ook wordt regelmatig aangegeven dat men dezelfde kosten berekent als de burgerlijke gemeente. In sommige gevallen zijn de kosten zeer gedetailleerd en uitgesplitst (kosten dominee, koster, klokluiden, tijdelijke grafbordje, bekisting etc.). De tarieven lopen verder behoorlijk uiteen zoals blijkt uit het onderstaande diagram.

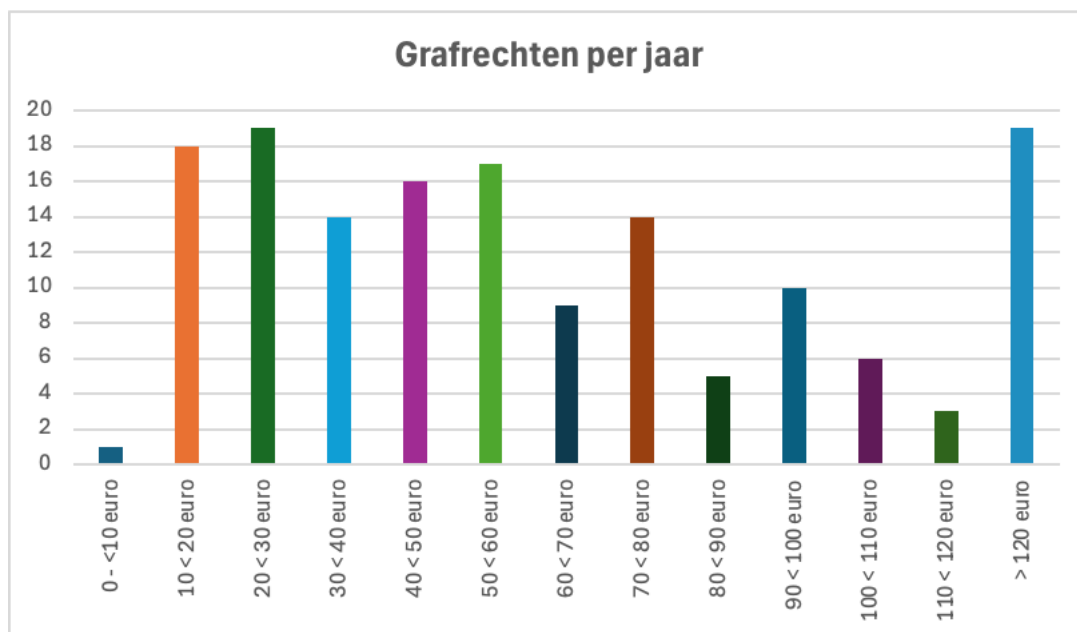
Op de vraag wanneer de tarieven voor het laatst zijn aangepast is moeilijk een eenduidig antwoord te geven. Deels is de vraag in het geheel niet beantwoord en verder zijn de antwoorden wisselend. Meest voorkomend antwoord is dat men de tarieven jaarlijks aanpast of dit per 2024 nog heeft gedaan.

Naast de grafrechten en de bovengenoemde eenmalige kosten kunnen de tarieven voor onderhoud apart berekend worden. Op de vraag of dit ook gebeurt geeft 51% van de respondenten aan dat men dit doet. Bij 49% is dit dus niet het geval en zit het onderhoud bij het tarief voor de grafrechten in. Op de vraag ‘Voor welke termijn staat het tarief voor onderhoud vast?’ wordt als volgt geantwoord:

Opvallend is dat in de meeste gevallen de onderhoudskosten lang vast staan (10 jaar of tot einde grafrechten).

Het belangrijkste tarief is het tarief voor grafrechten. De antwoorden zijn hier zeer divers, mede door de verschillende termijnen van grafrechten. Er is een analyse gemaakt van de tarieven voor grafrechten per jaar om een beter beeld te verkrijgen.

Uit de grafiek blijkt dat de grafrechten enorm verschillen. Het loopt uiteen van 8 tot meer dan 200 euro per jaar. In een aantal gevallen was er sprake van grafrechten voor onbepaalde tijd. In dit geval is het eenmalige grafrecht gedeeld door 50 om tot een bedrag per jaar te komen. In de antwoorden wordt vaak genoemd dat er ook onderscheid is voor de grafrechten voor een kind/jongere en of voor een tweede bijzetting. Ook wordt er regelmatig aangegeven dat de grafrechten inclusief onderhoudskosten zijn.

4.1.4 Urnen

In Nederland wordt er steeds vaker gekozen voor cremen in plaats van begraven. Het percentage crematies is van 2000 tot 2024 gestegen van bijna 49% naar ruim 68%³. Het aantal overledenen is in deze periode gestegen van 140.000 naar 170.000 per jaar. Omgerekend betekent het dat het aantal begrafenissen is gedaald van 71.400 naar 54.400 per jaar. Uit een onderzoek uitgevoerd door DirectResearch in 2021 in opdracht van het Nederlands Dagblad en de EO blijkt onder ander het volgende⁴:

Voorkeur verwerking lichaam na overlijden (%)

Bij slechts 12% van de ondervraagden speelt levensovertuiging of geloof een rol in de voorkeur voor lichaamsverwerking.

Interessant is daarom de vraag 'Is er op uw begraafplaats een urnenmuur en of de mogelijkheid van asverstrooiing?'. In onderstaand diagram de antwoorden.

Uit de antwoorden blijkt dat er slechts bij 17% van de begraafplaatsen een urnenmuur en asverstrooiing is. Bij 43% is er geen urnenmuur en geen asverstrooiing. Overigens is er niet specifiek gevraagd of urnen begraven kunnen worden.

4.2 Zorgen over het beheer van de begraafplaats

Het onderzoek naar begraafplaatsen is opgestart vanwege zorgelijke signalen over het in de toekomst goed kunnen blijven beheren van begraafplaatsen. Een van de kernvragen uit het onderzoek is dan waarover en in welke mate men bezorgd is.

In hoeverre bent u bezorgd over de volgende zaken?

³ Bron: www.uitvaart.nl

⁴ Bron: zie [link](#)

5. Dit geeft onderstaand beeld:

Het goed kunnen (blijven) uitvoeren van de administratie

● Niet bezorgd	45.9%
● Enigszins bezorgd	34.4%
● Tamelijk bezorgd	12.7%
● Zeer bezorgd	7%

802

Het goed kunnen (blijven) onderhouden van de...

● Niet bezorgd	36.9%
● Enigszins bezorgd	42%
● Tamelijk bezorgd	16.6%
● Zeer bezorgd	4.5%

450

De financiële situatie van de begraafplaats

● Niet bezorgd	56.7%
● Enigszins bezorgd	27.4%
● Tamelijk bezorgd	10.2%
● Zeer bezorgd	5.7%

796

Het goed kunnen verzorgen van begrafenissen

● Niet bezorgd	67.5%
● Enigszins bezorgd	26.8%
● Tamelijk bezorgd	3.8%
● Zeer bezorgd	1.9%

350

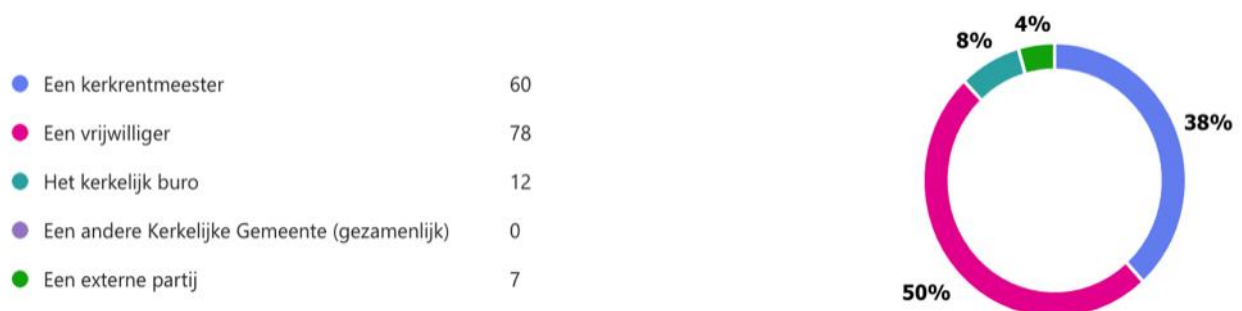
Uit bovenstaande cijfers blijkt dat de meeste zorg zit in het goed kunnen blijven onderhouden van de begraafplaats. Minder dan 10% van de begraafplaatsen zijn zeer bezorgd over één van de facetten. De vraag is of dit een representatief beeld geeft voor alle begraafplaatsen. De kans is immers aanwezig dat vooral kerkelijke gemeenten die actief bezig zijn met hun begraafplaats en er aandacht voor hebben de enquête hebben ingevuld. Er is wel gekeken naar de gemiddelde grootte van de begraafplaatsen die 'tamelijk' of 'zeer bezorgd' hebben ingevuld. Dit getal is in **groen** aangegeven bij bovenstaande cijfers. In paragraaf 4.1.2 is geschat dat het gemiddeld aantal graven in het onderzoek 430 graven per begraafplaats is. Het lijkt uit bovenstaande cijfers dus zeker niet zo te zijn dat kleine begraafplaatsen meer zorgen hebben of andersom.

Er zijn wel degelijk zorgen. De vraag is echter hoe goed men zelf zicht heeft op alle wetten en regels waaraan men moet voldoen en hoe de eigen situatie er in de toekomst (financieel) uitziet. Uit de gesprekken met de experts blijkt dat zij vaak zeer matige administraties tegenkomen. Ook is het langjarige (financiële) inzicht vaak zeer beperkt.

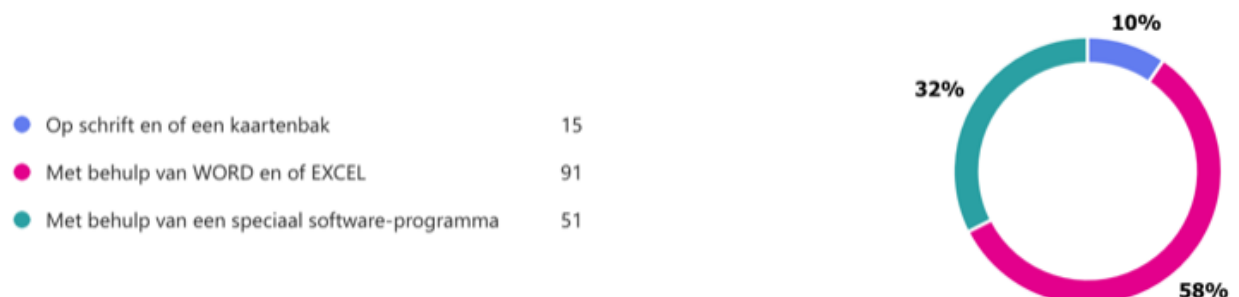
Beheerders van begraafplaatsen lijken zich meer druk te maken over het onderhoud dat vaak nog met vrijwilligers gebeurt en die zijn er steeds minder.

5.1 De administratie

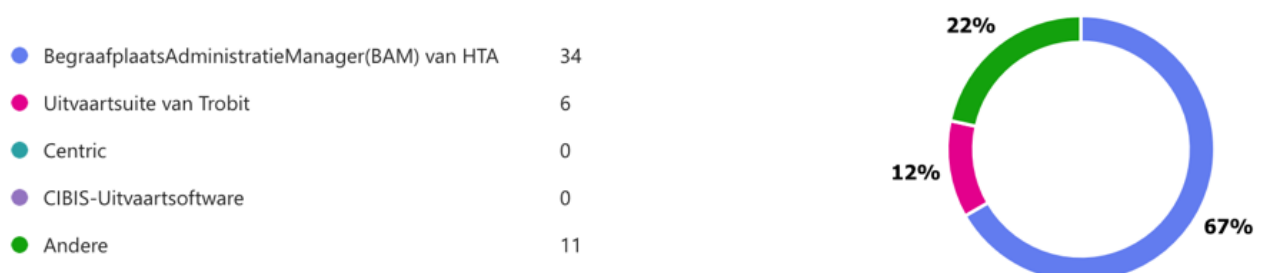
In de meeste gevallen wordt de administratie gevoerd door een vrijwilliger, zoals blijkt uit onderstaande figuur. Slechts in een klein aantal gevallen wordt de administratie gevoerd door een externe partij. De vraag is in hoeverre deze vrijwilligers in contact staan met de kerkrentmeester en hoe zij voldoende op de hoogte blijven van actuele ontwikkelingen. Bij externe partijen wordt slechts eenmaal de KKA genoemd.

Uit de vraag hoe de administratie wordt gevoerd, blijkt dat dit veel met Word/Excel gebeurt, regelmatig met een speciaal programma en in 10% van de gevallen nog op schrift.

Als er gebruik gemaakt wordt van een speciaal programma dan is BAM van HTA favoriet.

Bij de keuze voor een bepaald computerprogramma spelen de volgende factoren een rol:

● Niet Belangrijk ● Enigszins belangrijk ● Belangrijk ● Zeer belangrijk

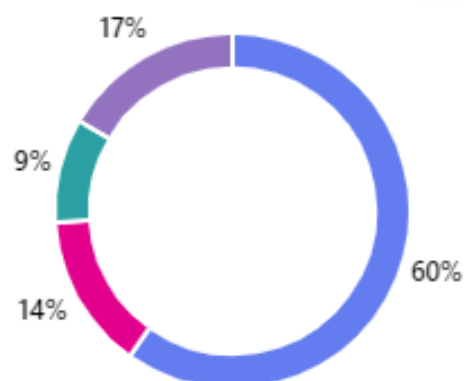

Bij de vraag of er verder nog wensen zijn met betrekking tot een computerprogramma komen vooral zaken als gebruiksgemak, koppelingen, correspondentie en goede overzichten naar voren. Uit de opmerkingen valt ook te destilleren dat de huidige pakketten eerder als noodzakelijk kwaad dan als prettig bruikbaar worden gezien.

Van de respondenten (106 in totaal) die nog geen computerprogramma gebruiken geven er slechts 11 aan eventueel wel een programma te overwegen. Als aan deze groep gevraagd wordt wat men dan belangrijk vindt dan blijkt dat men op alle factoren hoger scoort dan respondenten die al een programma gebruiken. Verreweg het belangrijkste is 'gebruiksvriendelijkheid'.

Aan de overige 95 respondenten is gevraagd waarom zij (nog) geen computerprogramma overwegen. Uit de antwoorden blijkt dat men voornamelijk de behoefte niet heeft, omdat het nu goed gaat.

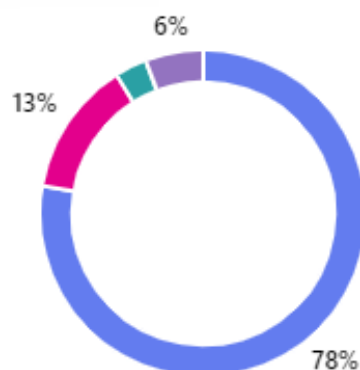
● Het gaat nu goed/niet nodig	76
● Te duur	18
● Te ingewikkeld	12
● Andere	21

5.2 Reglementen en administratie

In het beheer van begraafplaatsen is het belangrijk om goede en actuele reglementen, overeenkomsten en taakbeschrijvingen te hebben. Hoewel 122 keer wordt aangegeven dat deze actueel zijn, wordt er toch ook 35 keer aangegeven dat dit niet zo is.

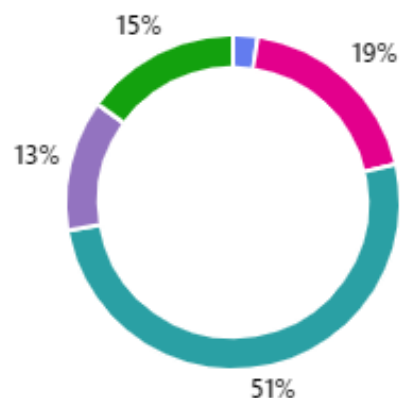
● Ja	122
● Gedeeltelijk	21
● Nee	5
● Weet ik niet	9

5.3 Communicatie met rechthebbenden

De rechthebbenden zijn degenen die in beeld moeten zijn en blijven om een begraafplaats goed te kunnen beheren. Aangezien er geen (automatische) koppeling is met de gemeentelijke basisadministratie is het niet eenvoudig om (op langere termijn) de

● Periodiek, bijvoorbeeld via een nieuwsbrief	6
● Via de website van de kerk/begraafplaats	48
● Als verlenging van de grafrechten aan de orde is	129
● Als de (onderhouds)tarieven wijzigen	32
● Anders	38

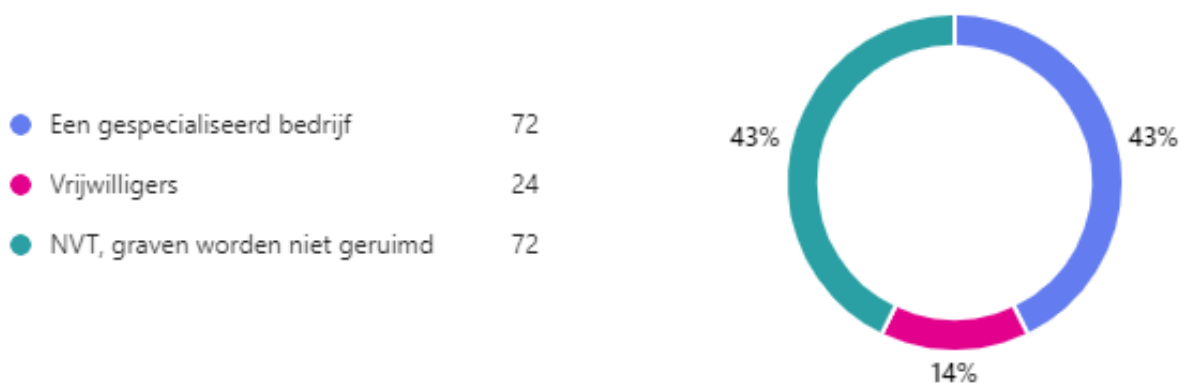

juiste (contactgegevens van) rechthebbenden in beeld te houden. Van belang is derhalve dat er goed en structureel contact is met rechthebbenden. De manier waarop er contact gehouden wordt is als volgt. Hierbij is ook gekeken (omdat meerdere antwoorden mogelijk waren) in hoeveel gevallen er alleen ‘als verlenging van de grafrechten aan de orde is’ is ingevuld. Dit blijkt 60 keer het geval te zijn. Feitelijk is er dan slechts eens in de 10 tot 20 jaar contact met rechthebbenden.

5.4 Het delven en ruimen van graven

Het delven van graven gebeurt in 69% van de gevallen door een gespecialiseerd bedrijf, maar ook nog bijna in een kwart van de gevallen door vrijwilligers. Daarnaast geeft een kleine 10 procent aan hiervoor iemand in te zetten die in dienstverband is. Nadere analyse laat zien dat het hierbij om vooral de grotere begraafplaatsen gaat. In een beperkt aantal gevallen wordt zowel een gespecialiseerd bedrijf als vrijwilligers aangegeven.

Waarbij het uiteraard noodzakelijk is dat een graf wordt gedolven, is het ruimen van graven veel minder direct noodzakelijk. Dit blijkt ook uit de vraag wie momenteel de graven ruimt.

Bijna de helft geeft aan dat graven niet worden geruimd. Als graven wel worden geruimd dan is de verdeling gespecialiseerd bedrijf t.o.v. vrijwilligers ongeveer gelijk aan het delven van graven.

5.5 Het onderhoud van de begraafplaats

Het onderhoud van de begraafplaatsen wordt in 80% van de gevallen nog (vooral) door vrijwilligers uitgevoerd. Hier ligt volgens de respondenten ook de grootste zorg naar de toekomst. Er zijn steeds minder vrijwilligers en zij worden ouder. Zeker als er geen specifieke onderhoudskosten voor graven worden gerekend betekent het inschakelen van professionals een onontkoombare kostenverhoging. Over werkelijke kosten voor het onderhoud van een begraafplaats zijn weinig gegevens bekend. In het ‘Vademecum Kerkelijke Begraafplaatsen’ wordt als voorbeeldbedrag een gemiddelde van 50 euro per graf aangehouden. Dit betekent een kostenpost van 5.000 euro per 100 graven. Tegelijkertijd betekent dit ook dat het werk van de vrijwilligers ook financieel waardevol is.

5.6 De financiële toekomst

Een goed financieel beheer van een begraafplaats is van essentieel belang. Er is immers sprake van langjarige verplichtingen en vaak eenmalige opbrengsten. In de [‘Richtlijn administratie en financieel overzicht gemeenten – diaconieën met een begraafplaats’](#) staat uitvoerig beschreven hoe de financiële administratie moet worden gevoerd.

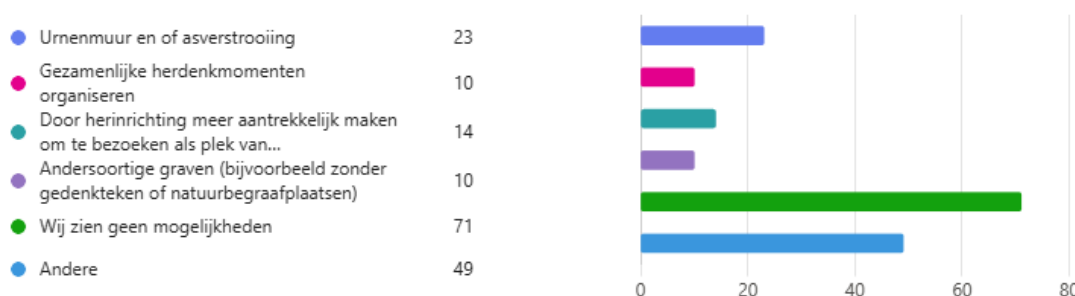
Op de vraag of men goed inzicht heeft in de langjarige financiële situatie en deze positief is kan slechts 55% met 'ja' antwoorden. Twintig procent mist überhaupt een goed inzicht en 25% heeft wel inzicht maar maakt zich zorgen over de financiën. Naast de lange termijn en contractuele verplichtingen gaat het ook om forse bedragen/belangen bij begraafplaatsen. Ter illustratie; als er sprake is van 400 graven en een grafrecht van 50 euro per jaar dan dient er voor elk jaar dat de gemiddelde grafrechten nog lopen een bedrag van € 20.000,- gereserveerd te zijn. Een ruwe schatting is dat de kerken gezamenlijk wel zo'n 300.000 graven beheren, dan zou het landelijk derhalve gaan om € 15.000.000 per jaar. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat er een (fors) percentage graven is die niet geruimd zijn, maar waarvoor de grafrechten reeds zijn verlopen en er derhalve ook geen nieuwe grafrechten worden uitgegeven.

Er is een 'Sjabloon financiële gegevens begraafplaatsen' beschikbaar vanuit de landelijke Protestantse Kerk, zie: <https://protestantsekerk.nl/download24419/>

Dit sjabloon is echter erg statisch en geeft weinig mogelijkheden tot scenarioplanning, ook blijkt het lastig vanuit deze sjablonen een goed landelijk totaaloverzicht te destilleren.

5.7 Nieuwe ontwikkelingen

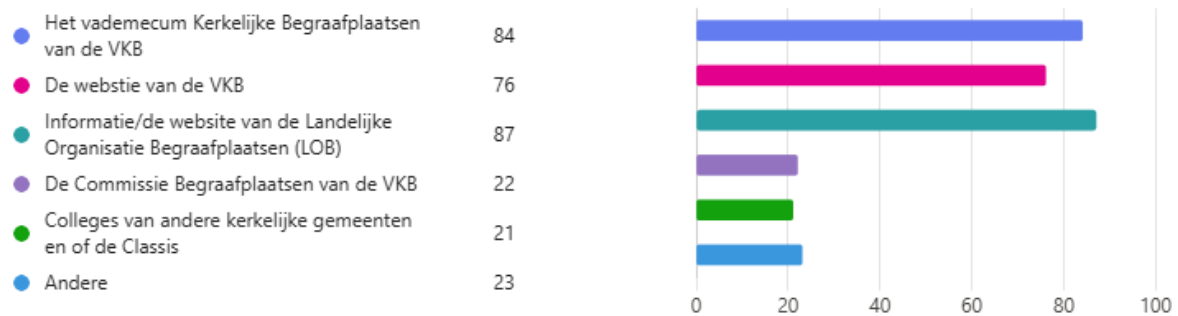
Aan het eind van de enquête is de vraag gesteld welke nieuwe ontwikkelingen men ziet voor de begraafplaats. Opvallend vaak wordt hier het antwoord gegeven dat men geen mogelijkheden ziet. Ook bij het antwoord 'anders' wordt vaak aangegeven dat men geen plannen heeft of er nog over na moet denken.

Uit bovenstaande antwoorden kan afgeleid worden dat er in veel gevallen nog geen mogelijkheden worden gezien. Wellicht omdat men teveel bezig is met de dagelijkse zaken die geregeld moeten worden als het gaat om begraafplaatsen.

5.8 Kennis

Gezien de complexiteit is het essentieel dat goede en actuele informatie voor handen is voor degenen die verantwoordelijk zijn voor het beheer van de begraafplaats. De vraag over welke informatiebronnen men raadpleegt geeft het volgende beeld:

Bovenstaande laat zien dat de VKB een belangrijke bron van kennis is. Daarnaast wordt de LOB vaak genoemd. Uit gesprekken met diverse personen is gebleken dat circa 80 kerkelijke gemeenten (naast de VKB) ook zelf lid zijn van de LOB

Van belang is derhalve dat er korte lijnen zijn en blijven tussen de VKB en de LOB. Ook onderlinge communicatie tussen kerkelijke gemeenten kan bijdragen aan kennis en het oplossen van specifieke vraagstukken. Dit is al zichtbaar in de vragen en reacties in de VKB-App. Het gebruik hiervan neemt gestaag toe de afgelopen tijd.

5.9 Slotopmerkingen

Aan het eind van de enquête is aan de respondenten gevraagd of zij nog overige opmerkingen hebben. Onderstaand een samenvatting van de gegeven antwoorden.

1. **Overdracht en eigendom:**

- a. Verschillende beheerders willen de begraafplaats overdragen aan de gemeente of een stichting, maar ervaren weinig interesse of ondersteuning.
- b. Er zijn zorgen over de toekomst van de begraafplaatsen vanwege een gebrek aan vrijwilligers en opvolging.

2. **Administratie en software:**

- a. Problemen met het bijhouden van grafrechten en het gebruik van verouderde software.
- b. Interesse in nieuwe softwareoplossingen die compatibel zijn met bestaande systemen.

3. **Vrijwilligers en personeel:**

- a. Veel begraafplaatsen worden beheerd door vergrijzende vrijwilligers, wat op termijn problematisch kan worden.
- b. Moeite met het vinden van nieuwe vrijwilligers en zorgen over de continuïteit van het beheer.

4. **Financiële zorgen:**

- a. Zorgen over de financiële situatie door aangescherpte regelgeving en de noodzaak om tarieven te verhogen.
- b. Behoeftte aan advies en ondersteuning bij het financieel beheer van de begraafplaatsen.

5. **Onderhoud en beheer:**

- a. Uitdagingen met het onderhoud van de begraafplaatsen, vooral door een tekort aan vrijwilligers.
- b. Sommige begraafplaatsen overwegen om onderhoud uit te besteden aan professionele hoveniers.

6. **Toekomstplannen:**

- a. Plannen om begraafplaatsen te sluiten of over te dragen vanwege aflopende grafrechten en dalende vraag.
- b. Discussies over het oprichten van stichtingen om het beheer te waarborgen.

7. **Overige opmerkingen:**

- a. Behoeftte aan meer samenwerking en kennisdeling tussen begraafplaatsen.
- b. Zorgen over de concurrentie met crematoria en de afname van begrafenissen ten gunste van crematies.

6. Analyse BIA-register en VKB-app

Binnen de VKB bestaat het zogenaamde BIA (BeleidsInhoudelijk Advies)-register. In dit register worden sinds medio 2018 alle vragen bijgehouden die binnenkomen. Deze worden geregistreerd per categorie. Eén van de categorieën is ‘begraafplaatsen’. In deze categorie zijn in totaal 118 vragen geregistreerd. De vragen die gesteld worden zijn zeer divers. Administratieve zaken (reglementen, grafrechten, softwarepakketen etc.) komen het meest voor. Er deed zich een piek in de vragen voor op het moment dat de richtlijnen vanuit het CCBB inzake administratie begraafplaatsen werden doorgevoerd.

Overigens is de commissie die zich bezighield met de opstelling en invoering van deze richtlijnen recent ontbonden.

De enige conclusie die uit het BIA-register valt te trekken is dat er regelmatig vragen zijn, maar dat deze dus zeer divers van aard zijn.

Een andere vraagbaak (maar van iets recentere orde; september 2022) is de VKB-app. In deze app is sprake van een subgroep ‘begraafplaatsen’. In totaal zijn er ruim 100 mensen lid van deze subgroep. Het aantal vragen dat er in wordt gesteld is beperkt, maar neemt de laatste tijd wel wat toe (5 vragen sinds 1-1-2025).

7. De Landelijke Organisatie Begraafplaatsen (de LOB)

De LOB is de enige vakorganisatie op het gebied van begraven en begraafplaatsen en geniet als zodanig landelijke bekendheid. De LOB treedt op als vertegenwoordiger en belangenbehartiger van de Nederlandse begraafplaatsen.⁵ Zij heeft per maart 2025 594 leden, waarvan er 376 een bijzondere begraafplaats zijn en daarvan zijn er 146 protestants. Naar schatting betalen deze leden met elkaar minimaal € 40.000 contributie per jaar. De VKB heeft het recht een bestuurslid voor te dragen en daarmee is er een structureel contact tussen de LOB en de VKB.

In haar beleidsplan 2025-2030 geeft de LOB een paar belangrijke zaken aan:

- De komende jaren zullen begraafplaatsen zich moeten bezinnen op de vraag: gaan we investeren of gaan we sluiten?
- Er wordt steeds minder begraven in Nederland

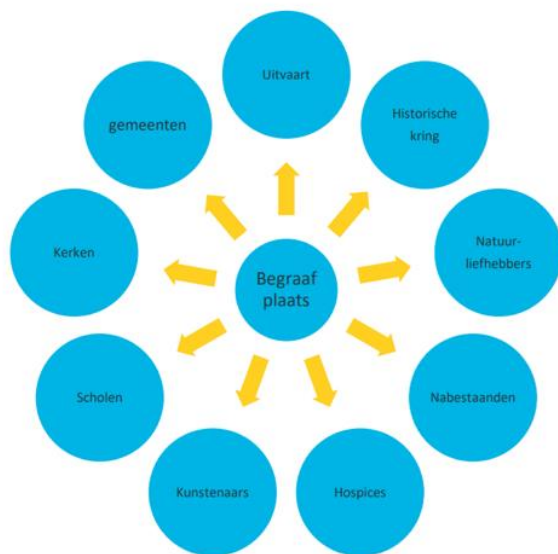
⁵ Bron: www.begraafplaatsen.nl

- Het is lastig om een begraafplaats kostendekkend te laten zijn, enerzijds vanwege het teruglopend aantal begravingen en anderzijds het steeds kleinere aantal (goedkope) vrijwilligers die het onderhoud uitvoeren.

In het rapport 'Begraafplaats van de Toekomst' dat het LOB heeft laten opstellen staat de onderstaande definitie van de begraafplaats van de toekomst. Deze is geformuleerd op basis van de antwoorden die 376 respondenten gaven.

De begraafplaats van de toekomst is een **uitnodigende, multifunctionele** omgeving. Hier worden overledenen begraven of wordt hun as bijgezet. Deze plek wordt bezocht door mensen die overledenen **herdenken**, genieten van de **natuur- en/of historische** waarden, deelnemen aan **activiteiten** die in het teken staan van **herdenken** en/of het **bespreekbaar maken van de dood en rouw**.

In het rapport wordt verder gesteld dat een begraafplaats van de toekomst veel meer verbonden moet zijn met de omgeving. Dit wordt duidelijk gemaakt met de onderstaande figuur. De onderzoekers stellen dat verbinding zoeken met de omgeving cruciaal is voor

het voortbestaan van een begraafplaats. De begraafplaats moet (ook en vooral door kerken) beschouwd worden als een waardevol en onmisbaar onderdeel van de samenleving. Het is een plek om te herdenken en samen te komen. Het staat gelijk aan een historisch archief. Het is een plek met groen en natuur, een plaats voor rust en bezinning. Uiteraard heeft niet elke begraafplaats dezelfde ruimtelijke mogelijkheden of middelen, maar in alle gevallen is het aan te bevelen om te bekijken hoe en waar 'winst' kan worden behaald.

De conclusie uit het rapport is: 'De begraafplaats van de toekomst is uitnodigend en multifunctioneel'.

8. Het GCBB

In 2020 heeft het GCBB de zogenaamde ‘Richtlijn administratie en financieel overzicht gemeenten/diaconieën met een begraafplaats’ opgesteld. De reden was dat er (financiële) risico’s werden geconstateerd bij kerken met een begraafplaats. De belangrijkste risico’s waren volgens het GCBB:

- Onvoldoende kennis
- Geen juiste tariefstelling
- Onvoldoende inzicht in de werkelijke baten en lasten
- Onvoldoende inzicht in de kosten van sluiting en ruiming
- Niet goed bijhouden en verwerken van vooruit ontvangen bedragen
- Onvoldoende inzicht in de liquide middelen
- Het teveel reserveren van exploitatie-overschotten (risico op VpB-plicht)

Op basis van de geconstateerde risico’s heeft de GCBB maatregelen en richtlijnen benoemd om de risico’s te beheersen. Voornaamste richtlijn is een aparte financiële verslaglegging van de begraafplaats. Dit met ingang van boekjaar 2020 (met eventueel een overgangsjaar naar 2021). Uit de gesprekken met (voormalig) CCBB leden komt naar voren dat er de nodige stappen zijn gemaakt, maar dat van enkele tientallen (tot maximaal 50) gemeentes de aangeleverde cijfers nog niet voldoende betrouwbaar zijn. Uit de enquête blijkt ook dat niet alle gemeentes al aan de richtlijnen voldoen, voorbeelden hiervan zijn:

- Grafrechten langer dan 20 jaar
- Geen actueel reglement
- Geen/onvoldoende inzicht in langjarige financiën
- Een complex/onduidelijk tarievenbeleid
- (Niet passende of lage) Tarieven

Het lijkt er op dat veel CvK’s de richtlijnen van het GCBB nog onvoldoende als een harde verplichting zien, terwijl dit wel degelijk het geval is. Het is belangrijk dat CvK’s zich goed realiseren waar ze voor tekenen als ze de jaarrekening inclusief financieel verslag begraafplaats goedkeuren. Uiteindelijk zijn zij wel verantwoordelijk/aansprakelijk.

Overigens is de commissie die zich bezighield met het opstellen van de richtlijnen ondertussen weer opgeheven. De CCBB’s zien nu toe op het juist naleven van de richtlijnen door de plaatselijke gemeentes. Daarnaast hanteren zij eigen overzichten van (het aantal) begraafplaatsen in hun classis. Het toezicht van de CCBB’s op (de administraties van) begraafplaatsen heeft nog niet geleid tot een goed landelijk overzicht en of algemene adviezen. Hier ligt een kans.

Ondanks dat er nu aparte administraties zijn voor begraafplaatsen is er geen landelijk beeld van hoe de totale financiële situatie is. Zijn er bijvoorbeeld grote tekorten wanneer de post vooruitbetaalde bedragen en voorziening onderhoud worden afgezet tegen de

aanwezige liquide middelen (al dan niet in de balans van de begraafplaats zelf of via een rekening-courant verhouding met de CvK). Ook is onvoldoende duidelijk hoe de financiële ramingen er voor de komende 20 jaar uitzien.

De opmerking van één van de gesprekspartners was; “Zorg dat je de begraafplaats kwijtraakt, als je nu niets doet dan leg je een claim op de volgende generatie”.

9. Conclusies

Uit de enquête, de bij de VKB binnenkomende vragen, de gevoerde gesprekken en alle overige informatie blijken een tweetal hoofdzaken:

- **Er zijn veel vragen en er is zorg (over de toekomst)**
- **Er is een zeer grote diversiteit in de kerkelijke begraafplaatsen op het gebied van (administratief)beheer, onderhoud, tarieven, grootte etc.**

Zorg voor de toekomst is er vooral op het uitvoerende vlak. Huidige beheerders en vrijwilligers zijn op (hoge) leeftijd en er is weinig of geen zicht op opvolgers.

Huidige (financieel) administratieve pakketten voldoen niet goed genoeg aan wat er voor kerkelijke begraafplaatsen nodig is en zijn voor individuele kerkelijke gemeenten vaak te duur in aanschaf en/of gebruik

Een goed overzicht is niet beschikbaar, maar de inschatting is dat alle kerkelijke gemeenten samen honderdduizenden graven beheren en er tientallen miljoenen euro's mee gemoeid zijn. Vooral uit de gesprekken met de deskundigen komt naar voren dat de (financiële) risico's rondom begraafplaatsen groot zijn en alleen nog maar groter zullen worden in de komende jaren.

Overige conclusies en opmerkingen zijn:

- Er is geen goed landelijk overzicht en er zijn geen systemen die zo'n overzicht ondersteunen
- Er is een trend om (op termijn) begraafplaatsen in te brengen in Stichtingen
- Ruim 80 kerken zijn zelf lid van het LOB. Er is geen advies om wel of niet lid te worden en waarvoor men bij VKB of beter bij LOB terecht kan.
- Onder de leden van de VKB is niet goed duidelijk waarvoor men bij adviseurs terecht kan en waarvoor bij de Commissie Begraafplaatsen.
- Het aantal vragen dat binnenkomt bij de VKB is beperkt en slechts en de App-groep Begraafplaatsen kent maar een zeer beperkt aantal leden.
- De Commissie Begraafplaatsen beschikt over zeer veel kennis, maar is voornamelijk intern gericht. Ook daar is opvolging, door mensen die eenzelfde kennisniveau kunnen inbrengen, een zorg.

Er is veel versnippering van kennis, informatie en advies hetgeen niet bijdraagt aan goed en efficiënt beheer van begraafplaatsen.

10. Adviezen en aanbevelingen

De probleemstelling voor dit onderzoek luidde:

Hoe kunnen kerkelijke gemeenten ondersteund worden in het goed beheren van kerkelijke begraafplaatsen?

Op basis van de conclusies zijn er in hoofdlijnen drie adviezen die worden gegeven:

- Vereenvoudigen
- Uniformeren
- Samenwerken en of uitbesteden

10.1 Administratie

Het advies is dat alle kerken gebruik maken van één type (online) administratie, zodat er sprake is van meer uniformiteit en inzicht. Net als voor de financiële administratie/ rapportage (FRIS) dient er sprake te zijn van één en hetzelfde pakket voor alle begraafplaatsen. Op deze wijze kan er ook beter advies worden gegeven. Kennis kan ook beter worden opgebouwd en overgedragen.

Los daarvan is het zaak om met de huidige middelen en systemen zo snel mogelijk een goede en betrouwbare landelijke database op te bouwen van alle kerkelijke begraafplaatsen inclusief financiële status. Een goed advies begint immers met een goed inzicht en dat is er nu niet.

10.2 Financieel beheer

Ook hier geldt dat meer uniformiteit en inzicht belangrijk zijn. Nu is de financiële administratie vaak onnodig complex. Enerzijds door eigen keuzes van kerken voor een veelheid aan tarieven, eigen manier van administreren etc en anderzijds doordat er zowel in bijvoorbeeld HTA, FRIS en een Excel zaken financieel beheerd worden. Het excel format dat is aangereikt voor de financiële verantwoording kan verder geoptimaliseerd worden, maar wordt idealiter onderdeel van nieuw pakket.

Voor wat betreft het financiële beheer geldt hetzelfde als het administratieve beheer; maak landelijk een goede keuze voor één pakket dat voor wat betreft mogelijkheden en kosten goed aansluit bij wat de behoefte is.

10.3 Tarifiering

Als er één ding nog niet uniform is dan is het de tarifiering. In de richtlijnen van de GCBB is hier wel het één en ander over opgenomen maar niet duidelijk is in welke mate deze richtlijnen worden gevolgd en wat dit betekent voor de tarifiering.

Het advies is om de tarifiering eenvoudig te houden, te werken met een landelijk minimum en alleen nog grafrechten uit te geven waarbij het onderhoud is afgesplitst en jaarlijks kan worden geïndexeerd. Dit zorgt ook voor een jaarlijks contactmoment (zie ook 10.5.2). Voorwaarde is wel dat de hiermee gepaard gaande administratie zo makkelijk mogelijk is. Daarnaast dient er jaarlijks voor alle tarieven te worden bepaald of deze geïndexeerd zouden moeten worden. Vanuit de instructie voor de jaarrekening zou hier een voorzet kunnen worden gedaan.

Een ander advies is om te bepalen of er ‘onderhoudspakketten’ aangeboden kunnen worden waarbij aan nabestaanden wordt aangeboden dat het graf schoon en netjes gehouden wordt. Zie ook onderstaande quote op de site van de LOB.

Stap eens naar beheerders van begraafplaatsen bij u in de buurt en vraag naar de mogelijkheden. Speelt deze nog niet in op onderhoudsmogelijkheden? Dan wordt het hoog tijd, kunt u hem zeggen.

10.4 Advisering

Een College van Kerkrentmeesters heeft nu verschillende contacten en informatiebronnen als het gaat om begraafplaatsen. Denk hierbij aan de CCBB, de LOB en de VKB. Daarnaast maakt een aantal gebruik van de diensten van de KKA. Tenslotte heeft men soms ook nog te maken met de RCE.

10.4.1 Richtlijnen GCBB

Het advies is om te onderzoeken hoe het eenvoudiger en wellicht ook goedkoper kan. De primaire inhoudelijke adviesrol zou moeten liggen bij de VKB. De CCBB's (de FIBA's) hebben de taak om toe te zien op het juist opvolgen van de ‘Richtlijn administratie en financieel overzicht gemeenten/diaconieën met een begraafplaats’ bij de plaatselijke gemeentes.

10.4.2 Lidmaatschap LOB

Een tweede advies is om in overleg met het LOB te bekijken of alle leden van de VKB met een begraafplaats (automatisch) lid kunnen worden van de LOB. De LOB kent nu een kleine 600 leden en heeft in haar beleidsplan opgenomen dat men een groei van het aantal leden nastreeft. Advies is derhalve om te onderzoeken of de VKB een lidmaatschap van de VKB ‘met begraafplaats’ kan aanbieden aan haar leden waarmee men ook automatisch lid is van het LOB en het blad ‘Begraafplaats ontvangt’.

10.4.3 Adviescommissie begraafplaatsen

Tenslotte is het goed om de functie van de adviescommissie begraafplaatsen van de VKB te beoordelen. Wat doet zij wel en wat doet zij niet en hoe verhoudt zij zich tot (de leden van) de VKB, de LOB, de KKA, de CCBB etc.

10.4.4 Het totaalplaatje

Om het voor CvK's eenduidiger en eenvoudiger te maken waar zij advies in kunnen winnen wordt geadviseerd het 'landschap' inzake de advisering rondom begraafplaatsen in te richten volgens de onderstaande tabel. Dit zal ook bijdragen aan de uniformering van adviezen en een effectievere samenwerking.

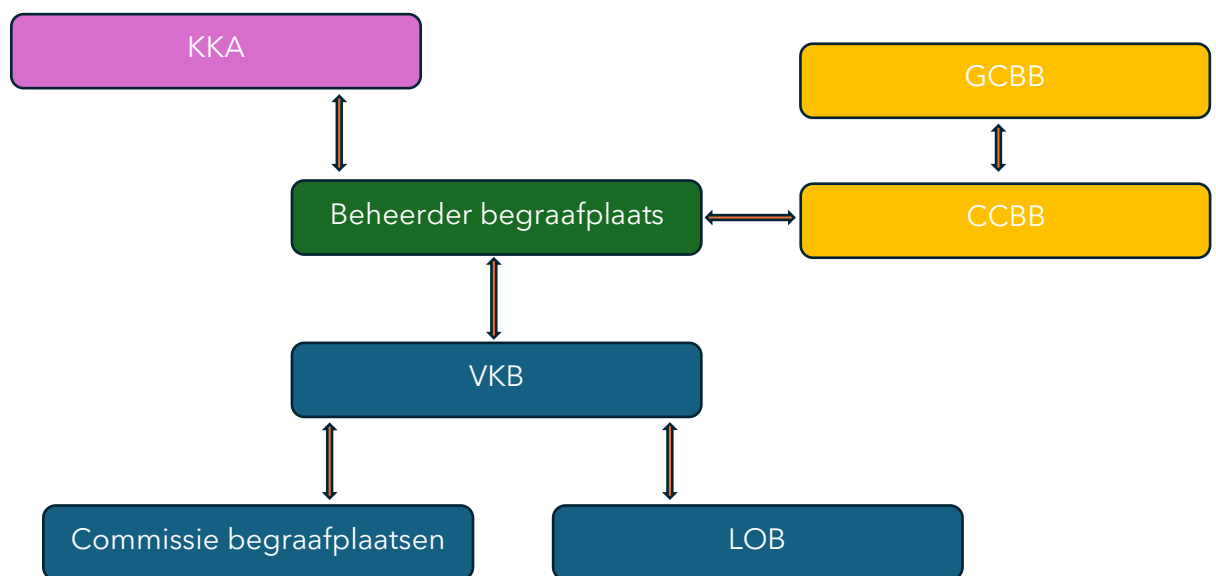
Gremium	Rol	Toelichting
GCBB	Beleidsmakers	Het GCBB stelt de richtlijnen vast waaraan de gemeenten moeten voldoen en herijkt deze minimaals eens per 3 jaar
CCBB's	Toezichthouder	De CCBB's zien toe dat de richtlijnen juist worden gevolgd en bepaalt bijsturingsmaatregelen indien noodzakelijk. Minimaal eens per jaar komen zij met een rapportage met algemene bevindingen over het toezicht op de begraafplaatsen welke enerzijds input is voor de GCBB om de richtlijnen eventueel te herzien en daarnaast gedeeld wordt met de VKB om haar adviezen aan te kunnen scherpen etc. Het CCBB geeft alleen advies/ondersteuning wanneer het gaat om de inhoud en naleving van de richtlijnen. Voor alle overige zaken verwijst zij naar de VKB. Op deze wijze blijft haar rol als toezichthouder zuiver.
VKB	Adviseur	De VKB is het eerste algemene aanspreekpunt wanneer het gaat om kerkelijke begraafplaatsen. Op basis van binnenkomende vragen en signalen vanuit de omgeving koppelt zij minimaal eens per jaar haar bevindingen terug aan de GCBB en CCBB's zodat zij deze kunnen gebruiken voor het maken van beleid en het houden van toezicht.
Commissie begraafplaatsen ⁶	Adviseur van de VKB	Deze commissie wordt door de VKB ingeschakeld voor complexere (individuele) adviesvraagstukken en

⁶ Rol en functie zal mede afhangen van uitkomst actie genoemd onder 10.4.3

		toetst of de informatie die de VKB (op haar website) publiceert juist is.
LOB	Adviseur van de VKB en belangenbehartiger	De LOB is de landelijke belangenbehartiger. Zaak dus dat haar achterban zo groot mogelijk is. Leden van de VKB ontvangen tevens hun informatie (inclusief blad Begraafplaats) maar gebruiken de VKB als 'adviesloket'.
KKA ⁷	Uitvoerder	De KKA voert de (financiële) administratie uit indien gewenst.

Uit bovenstaande volgt dat lokale CvK's contact hebben met CCCB als het gaat om de formele richtlijnen en goedkeuring rapportages. Voor alle overige advisering kunnen zij terecht bij de VKB en de uitvoering kunnen zij, indien gewenst, beleggen bij de KKA.

Schematisch ziet het er als volgt uit:

 = uitvoering = advisering = ondersteuning = toezicht

Actie: Afspraken maken over rollen diverse partijen

Wie: Initiatief VKB

Wanneer: Afronden in Q4 2025

⁷ Dit zal mede afhangen van de gekozen oplossingen voor de (financiële) administratie.

10.5 Communicatie en informatie

De communicatie valt uiteen in twee delen; enerzijds de communicatie naar de CvK's/beheerders en anderzijds de communicatie vanuit de beheerders naar de rechthebbenden.

10.5.1 Communicatie naar CvK's/beheerders

Zoals aangegeven in de vorige paragraaf zijn er diverse contacten en dus ook communicatiestromen rondom begraafplaatsen waar CvK's mee te maken krijgen. Advies is om communicatie en informatie naar de CvK's alleen nog te laten verlopen via CCBB's en de VKB; waarbij de CCBB zich beperkt tot de PKN-richtlijnen en het toezicht hierop.

Daarnaast ontvangen de CvK's die lid zijn van de LOB het blad Begraafplaats van de LOB en kunnen zij informatie van de website halen. Doel is 100% lidmaatschap; zie actie benoemd onder 9.4.2.

Voor specifieke vragen over begraafplaatsen is de VKB-App het primaire communicatiemiddel. Het advies is om CvK's hier op te wijzen en er voor te zorgen dat zij hierbij aansluiten. Daarnaast blijft mail en de telefoon uiteraard beschikbaar.

Het nieuwe vademecum moet op een dermate wijze digitaal beschikbaar komen dat er gemakkelijk gezocht kan worden op een onderwerp en er integratie is met de VKB-kenninsbank.

10.5.2 Communicatie naar rechthebbenden

Uit de enquête blijkt dat er veel te weinig wordt gecommuniceerd met de rechthebbenden van de grafrechten. Dit kan een aantal negatieve consequenties hebben:

- Rechthebbenden zijn niet meer te traceren
- Rechthebbenden verliezen het contact met de begraafplaats; daardoor minder goed onderhoud van het graf en wellicht ook minder verlengingen

Het advies is dan ook dat er minimaal jaarlijks (digitaal) gecommuniceerd wordt met alle⁸ rechthebbenden via een nieuwsbrief. De Vkb zou hier een sjabloon (en wellicht aantal vaste items) voor kunnen aanleveren.

Ander advies is dat iedere kerkelijke gemeente een aparte pagina op de website heeft waar de tarieven en reglementen duidelijk op worden gecommuniceerd. Dit zou onderdeel moeten zijn van de richtlijnen/controlen vanuit GCBB/CCBB.

Tot slot een tip; maak als CvK in de gemeente ook duidelijk hoe (financieel) waardevol het (onderhouds-)werk van vrijwilligers is.

⁸ Dit wordt pas echt goed mogelijk als actiepunt 9.1 volledig gereed is

10.6 Organisatie

Het gebrek aan vrijwilligers en de vaak beperkte schaal van begraafplaatsen zorgen voor kwetsbare situaties als het gaat om (toekomstig) goed beheer van een begraafplaats. Daar komt nog bij dat het aantal begravingen afneemt, zoals ook weergegeven in 4.2.

Als er geen mogelijkheden worden gezien om de kwetsbaarheid te verminderen, dan zijn er qua organisatie grofweg vier mogelijke oplossingen:

- De begraafplaats (op termijn) afstoten of sluiten en of
- De begraafplaats onderbrengen in een (kerkelijke) stichting en of
- (Formeel) samenvoegen van begraafplaatsen en of
- Het (verder) uitbesteden van werkzaamheden.

10.6.1 Afstoten of sluiten

Een begraafplaats afstoten of sluiten is lang niet altijd eenvoudig gezien de doorlopende (onderhouds-)verplichtingen die er bijna altijd zijn. Toch zijn er mogelijkheden als men tijdig begint.

10.6.2 De (kerkelijke) stichting

Er zal vanuit de GCB in samenwerking met de VKB een duidelijk advies moeten komen inzake het wel of niet onderbrengen van begraafplaatsen in een aparte (kerkelijke) stichting. Nu is dit er niet hetgeen betekent dat veel kerkelijke gemeenten niet goed op de hoogte zijn van de voor- en nadelen.

10.6.3 Samenvoegen

Het formeel, organisatorisch en of administratief samenvoegen van begraafplaatsen kan een oplossing zijn om de kwetsbaarheid te verlagen. Hierbij is het belangrijk dat administratieve systemen hierop kunnen worden ingericht.

10.6.4 Uitbesteden van werkzaamheden

Bij het uitbesteden van werkzaamheden kan gedacht worden aan de KKA, hoveniers, regionale kerkelijke bureaus, begrafenisondernemers, professionele beheerders etc.

Tijdig besluiten nemen en actie ondernemen is hier van belang, zodat er geen acute problemen ontstaan.

Hat advies is om een 'werkpakket begraafplaats' samen te stellen dat als basis kan dienen om gefundeerd de juiste besluiten te kunnen nemen als het gaat om de 'organisatie-vorm'. Dit wordt verder uitgewerkt in de volgende paragraaf.

10.7 Werkpakket begraafplaats

Veel lokale beheerders van begraafplaatsen zijn op leeftijd, doen het werk naast andere (kerkelijke) taken, hebben het er druk mee en zien soms door de bomen het bos niet meer. Binnen kerkenraden en CvK's wordt de begraafplaats vaak als een noodzakelijk kwaad gezien. Tegelijkertijd is het kerkhof een wezenlijk en historisch belangrijk onderdeel van de lokale kerk. Het zou de lokale beheerders enorm kunnen helpen wanneer zij met een praktisch werkpakket de (financiële)situatie van hun begraafplaats nu en in de toekomst goed kunnen organiseren. Dit pakket moet helpen om de huidige en toekomstige situatie goed in beeld te brengen, zodat de juiste besluiten worden genomen en acties in gang gezet. In dit pakket zouden alle (overgenomen) adviezen van dit onderzoek een plaats moeten krijgen. Het zou tevens moeten helpen bij de keuzes inzake de (toekomstige) organisatie van de begraafplaats/het kerkhof inclusief het wel of niet onderbrengen van de begraafplaats in een stichting.

10.8 Nieuwe ontwikkelingen

Het advies is om nieuwe ontwikkelingen en kansen met betrekking tot begraafplaatsen actief onder de aandacht te brengen en deze ook onderdeel te maken van het eerder voorgestelde werkpakket.

Voorbeelden hiervan (en wellicht niet meer helemaal nieuw) zijn de urnenmuur en asverstrooiing. Steeds meer mensen kiezen voor crematie en dan kunnen deze zaken van toegevoegde waarde zijn. Veel kerkelijke begraafplaatsen hebben nog geen urnenmuur en of de mogelijkheid tot asverstrooiing.

Trends bij het afscheid nemen: Van koffie naar cocktails

De uitvaartsector wordt in een onderzoek van de LOB getypeerd als zeer conservatief en weinig veranderingsgezind. Dit geldt zeker ook voor (beheerders van) kerkelijke begraafplaatsen en blijkt ook op de antwoorden die zijn gegeven in de enquête (grootweg de helft van de ondervraagden ziet geen mogelijkheden voor nieuwe ontwikkelingen). Tegelijkertijd zijn er wel mogelijkheden voor vernieuwing en inspelen op trends. Dit blijkt vooral uit de interviews en het rapport 'De begraafplaats van de toekomst' van de LOB.

Het advies is om tot een inspiratiedocument/special kerkbeheer te komen dat beheerders inspireert om na te denken over mogelijkheden en handvatten geeft hoe ze die kunnen verwezenlijken, met als werktitel 'De kerkelijke begraafplaats van de toekomst'. Of wellicht is het beter om voortaan weer te spreken van kerkhof? Een kerkhof kan immers veel meer zijn dan een begraafplaats. Het woord verwijst letterlijk naar de hof/tuin van de kerk.

Het beheer van begraafplaatsen is aan veranderingen onderhevig en ook beheerders wisselen. Het advies is daarom om een (permanente) cursus/training voor beheerders begraafplaatsen te ontwikkelen waarin niet alleen de administratieve, reglementaire en financiële zaken aan bod komen, maar ook de nieuwe ontwikkelingen en kansen.